

О души – Преподобног Максима Исповедника

Извор: Епархија рашко-призренска и косовско-метохијска

Доносимо трактат светог Максима Исповедника "О души", у преводу и са предговором Епископа др Артемија.

Тема која већ више година узбуркава црквену јавност у Србији - да ли је душа смртна или бесмртна, у делу светог Максима Исповедника добија прави, јасан, аналитички и предањски одговор.

За Цркву, кроз њену две хиљадугодишњу историју, не постоји дилема да ли је душа смртна или бесмртна. Одговор на ово питање увек је био јасан и недвосмислен, заснован на Еванђељу и делима светих Отаца.

Свети Максим је у овом трактату само изразио вековно учење Цркве.

У нашој јавности појавили су се у новије време "теолози", који су у вековну праксу и учење Цркве почели да уносе разна новачења, која су у ствари девијације, очигледне заблуде, па и јереси. Једна од заблуда (или јереси) је и учење о смртности душе. Многе младе душе су већ поколебале или затроване овом заблудом.

Она се, нажалост, шири и по образовним установама Српске Цркве (факултету и богословијама) од стране предавача, и кроз уџбенике (нпр. Здравко Пено: Катихизис).

Иде се толико далеко, да се мењају устаљени богослужбени текстови, како би се оправдали ставови "измишљача нове вере", и како би се онемогућило млађим генерацијама да спознају истину.

Ови кругови не либе се ни да проповедају ствари које су у директној супротности са Светим Писмом, тврдећи, рецимо, да је грех последица смрти, и многе друге ствари.

Стога сматрамо да ће један овакав текст, са чистог извора светоотачке мудрости, допринети да се разбистри замућена вода теолошке јавности у Србији.

О ДУШИ

Преподобног Максима Исповедника

ПРЕДГОВОР

У новије време (крај прошлог и почетак овога века) у животу наше Цркве, како у практичном животу (богослужења, правоживља и др.) тако и у теологији, појавиле су се многе девијације, па и отворене и очигледне заблуде (да не кажемо јереси, иако је то прави назив за многа новачења). Најизразитије, и нешто што је верни и благочестиви народ прво уочио, и против тога се спонтано (и оправдано) побунио било је учење о смртности душе. Велика се прашина дигла око тога. Полемисало се, као у стара времена, како на највишим нивоима (црквене пуноће), међу епископима и свештенством, тако и у обичном народу, по трговима, улицама, пијацама. Свак је у свом мишљењу и веровању упорствовао. Свак је износио доказе и аргументе, како је знао и умео. И, нико никога није успео да убеди у супротно. Стварала се деоба у народу. И продубљивала.

У жељи да допринесемо превазилажењу тог нездравог, и за многе душе пагубног стања, одлучили смо да позовемо у помоћ једног од најпознатијих теолога Свете Цркве Православне, Преподобног Максима Исповедника, који је несумњив и непоречан ауторитет по питањима вере. Стога овде предлажемо читаоцу кратко дело тог Светог Оца: О ДУШИ (трактат), у преводу са грчког оригинала, уверени да ће његова реч затворити уста „измишљачима нове вере“. Ово дело, као и многа друга из пера овог великог Исповедника Цркве Православне написано је пре више од хиљаду и триста година, али ништа није изгубило од јасноће и своје богословске дубине.

Поред овог кратког дела, Преподобни Максим се бавио питањем душе и у два своја писма. Тако у шестом писму Епископу кизичком Јовану (PG 91, 424), он поново и свестрано истражује питање бестелесности душе, док у седмом писму презвитеру Јовану (PG 91, 433), Преподобни истражује питање стања душе после смрти и доказује да душа и после смрти задржава своју разумну енергију и не лишава се ниједне своје природне силе, што такође, непобитно сведочи о бесмртности душе, као што је и овде, у овом трактату, показано и доказано.

Епископ + АРТЕМИЈЕ

Блаженог Максима Монаха

О ДУШИ

Пре свега ћу поставити критеријуме којима душа може бити схваћена. Затим, кроз шта се показује њено постојање. После тога, да ли она има своју одређену суштину, или је њена суштина неодређена. Иза тога следи, да ли је (душа) проста или сложена. Затим, да ли је смртна или бесмртна. И најзад, да ли је она разумна или неразумна. Сва ова питања, у већини случајева, би се поставила у разговору о души, јер су то најглавнија питања која могу окарактерисати њено својство. Као доказе за утврђивање онога што истражујемо користимо опште појмове, којима ће јасно бити потврђено оно што имамо у рукама. А ради краткоће и ради користи држаћемо се само оних расуђивања која су неопходна за предмет истраживања који ће сада бити доказан. Да би схватање било јасно и лако, увешћемо и извесну спремност за суочавање са супротним аргументима. Дакле, започнимо слово.

Шта је критеријум за схватање душе?

Све што постоји спознаје се чулима, или се поима умом. И оно што потпада под област чула, има довољан доказ саму чувственост, јер заједно са уочавањем у нама се ствара и представа о датом предмету. Али оно што се поима умом не спознаје се само по себи, него на основу супротнога. Тако и душа, будући непозната, не спознаје се сама по себи, него управо из својих пројава.

Постоји ли душа?

Тело наше покренуто, или се покреће споља или изнутра. А да се не покреће споља јасно је по томе што се оно не покреће на начин као кад га неко гура или вуче, као што се, на пример, померају бездушни предмети. Изнутра, опет, покретано, не покреће се на природан начин, као, на пример, ватра. Јер ватра не престаје да се креће све док не престане да буде ватра, као што тело, поставши мртво, не креће се, остајући телом. Према томе, ако се тело не покреће споља, као што се померају бездушни предмети, нити природно као, на пример, ватра, онда је очигледно да га покреће душа, која му и живот даје. Ако се, дакле, показује да душа даје живот нашем телу, онда је јасно да се сама по себи душа спознаје на основу онога што јој је супротно.

Да ли је душа суштина?

Да је она суштина показује се из следећег: најпре, природно, треба да буде речено шта је дефиниција суштине, будући да је она суштина. Затим, каква је та суштина будући да је једна и иста по броју, али је способна да прима стања супротна једно другом.

По свему је јасно да душа прима супротна стања иако не одступа од своје природе. У њој се могу видети праведност и неправедност, храброст и плашљивост, целомудреност и неуздржаност, стања која су супротна једно другом. Ако се, дакле, својство суштине изражава у способности примања стања која су супротна једно другом, онда је јасно да

и за душу важи иста таква дефиниција. Дакле, душа је суштина. Затим, ако је тело суштаство, онда је неопходно да је и душа суштаство. Јер не може бити да оно што се оживљава има суштину, а оно што га оживљава да нема суштину. Зар се може рећи да ће оно што је ништа и нема своју суштину бити узрок онога што има своју суштину? Или, опет, ако нешто има живот у другоме, и без тог другог не може постојати, који ће онда безумник рећи да је оно узрок тог другог од кога има живот?

Да ли је душа бестелесна?

Горе је показано да се душа налази у телу. Треба, дакле, видети како се она налази у телу? Ако је додата телу као што камичак стоји уз камичак, онда је и душа тело. Онда се не може говорити да је читаво тело прожето душом, јер је (у том случају) душа додата само једном његовом делу. А ако се она помешала и стопила са њим, онда за душу треба рећи да је сложена из много делова, а не да је проста, што се одбацује самим појмом душе. Јер оно што је састављено из више делова може бити и дељиво. Оно што може бити дељиво, то је и растављиво. Оно што може бити растављено, то се састоји из делова. Оно што се састоји из делова, то има три димензије. Оно што има три димензије, то је тело. Кад се тело дода телу, то ствара гомилу. А душа која се налази у телу не ствара гомилу, него га оживљава. Није, дакле, душа тело, него је бестелесна.

Још: ако је душа тело, да ли се она покреће изнутра или споља? Нити се покреће споља, зато што се не гура и не вуче као бездушни предмети; нити се покреће изнутра, као што се покрећу бића са душом, јер би било неумесно говорити „о души душе“. Она, свакако, није тело: дакле, бестелесна је.

И опет: ако је душа тело, има ли (она) чулна својства и храни ли се? Не, она се не храни. И ако се храни, не храни се телесно, као (што се храни) тело, него бестелесно, јер се храни речју и мишљу.

Стога, она нема чулна својства, јер (очима) се не може видети ни праведност, ни храброст, нити ишта од таквих појава, јер су оне својства душе. Она, заиста, није тело. Дакле, она је бестелесна.

Да ли је душа проста?

Да је душа проста показује се, углавном, оним чиме је доказано да је бестелесна. Ако она није тело, јер је свако тело састављено, а оно што је састављено сложено је из делова, а она (душа) није многоделна. Будући бестелесна она је проста, јер није састављена из делова.

Да ли је душа бесмртна?

Ја мислим да онеме што је просто (по својој природи) следује бесмртност. А на који начин долазимо до таквог закључка? Слушај. Ниједно од постојећих бића није пропадљиво само од себе, будући да у почетку тога није било. Јер оно што је пропадљиво пропада деловањем нечега супротног њему. Због тога све што је

пропадљиво, то је растављиво. А растављиво је сложено. А сложено је многоделно. Оно што је из делова састављено, јасно је да се састоји из различитих делова. А оно што је различито, то није истоветно. Према томе, будући да је душа проста и није састављена из различитих делова, те будући да је несложена и нерастављива, она је због тога непропадљива и бесмртна.

И опет, оно што се покреће од нечег другог, нема у самом себи животно начело, него га добија од покретача, и постоји све док је поседовано од те покретачке силе. А распада се чим престане то дејствујуће начело. Оно, пак, што се не покреће од нечег другог, него има способност кретања само од себе, као што је душа самопокретна, никада не престаје да буде, јер онеме што је самопокретно следује то да је увек покретно. Оно што се увек креће, непрестано је. Оно што је непрестано, бескрајно је. Бескрајно је непропадљиво. А непропадљиво је бесмртно. Према томе, ако је душа самопокретна, као што је горе показано, онда је она непропадљива сагласно приложеном закључку.

И још: ако све пропадљиво пропада због сопственог зла, онда оно што не пропада сопственим злом, непропадљиво је. Зло је оно што се противи добру, стога га оно и разрушава. Јер тело нема другог зла осим страдања, болести и смрти, као што су и његове врлине – лепота, живот, здравље и снага. А зла душе су страшљивост, раскалашност, завист и томе слично. Па ипак, све то не лишава њу живота и кретања. Дакле, она је бесмртна.

Да ли је душа разумна?

Да је наша душа разумна, свако ће показати на основу много чега, а пре свега по томе што је сама и пронашла (разне) вештине које су корисне у животу. Јер нису се вештине појавиле тек тако, или случајно, јер нико не може рећи ни доказати да су оне неделотворне и бескорисне за живот. Дакле, ако вештине доприносе онеме што је корисно у животу, онда то што је корисно заслужује да буде похваљено. А оно што је за похвалу створено је разумом. Вештине су открића душе. Дакле, наша душа је разумна.

Затим, пошто наша чула сама по себи нису довољна за поимање ствари, показује се да је наша душа разумна. Јер, за разумевање бића ми се не задовољавамо само чулним доживљајима, јер не желимо да будемо обманути у погледу њих. Ево, на пример: ствари које су различите по природи, - да ли су једнаке по облику и сличне једна другој по боји? – чулно осећање је немоћно да расуди. Будући неразумна, чулна осећања могу да нам пруже само лажну представу о стварима, док их ми постижемо разумом. А да је заиста све тако, видимо по томе што оне појаве чије постојање, облик, боју и тд. органи чула преносе уму (чиме се и ограничава њихова улога) душа затим уме да употреби на корист, да направи избор и претвори их у оно што нама одговара. Према томе, ако постојећим стварима органи чула, будући неразумни, могу дати лажну представу, постоји ум који о свему расуђује, и све истински спознаје као што јесте. Ум је разумни део душе. Дакле, душа је разумна.

Још: ми ништа не спроводимо у дело од онога што најпре нисмо себи представили. То није ништа друго до вредност душе. Јер ум јој није придодат споља, као и спознаја постојећих ствари, него као да она сама мисаоним силама, из саме себе, уређује ствари. Због тога се у њој најпре прави преднацрт неке ствари, а затим се спроводи у дело. Вредност душе није ништа друго до да све чини са разумом. Јер је већ показано да она

прави разлику између спознаја које јој пружају органи чула. Дакле, душа је разумна.

Шта је душа?

Суштина бестелесна, разумна, која обитава у телу, саузрок живота.

Шта је ум (νοῦς)?

Део душе најчистији и разуман за созерцавање ствари и онога што је раније доживљено (преко органа чула).

Шта су размишљања (φρένες)?

То су силе душе према нечему што се тиче ствари, које се путем разума доносе (нека врста усаглашених појмова).

Шта је то начин (обичај) (τροπος)?

То је оно стање душе, што је произашло из навике.

Шта је то осећање?

Орган душе, сила чула која је у стању да прима утиске од спољних ствари.

Шта је то дух (πνεῦμα)?

Суштина без форме, која претходи сваком покрету.

Крај (дела) Блаженог Максима Монаха „О души”
Превод са грчког оригинала и Предговор
Епископ + АРТЕМИЈЕ